

Bulharsko

V posledních desetiletích 19. století (po osvobození Bulharska od turecké nadvlády r. 1878) a na začátku století minulého se do této oblasti téměř masově stěhují tisíce Čechů. V první řadě se jedná o především středoškolské a vysokoškolské učitele, vědce a právníky, hudebníky a malíře, inženýry a architekty nebo zaměstnance státní správy. V Bulharsku se tak zformovala významná migrační vlna českých intelektuálů. Nutno podotknout, že právě na pozadí této skupiny si tehdejší i dnešní bulharská veřejnost utvářela a utváří obraz Čecha. Její součástí totiž byli zakladatelé (bulharské) národní vědy, osvěty, hudby, divadla a výtvarného umění, práva, architektury. Čech Konstantin Jireček (pozdější profesor historie na Karlově univerzitě) se dokonce stal bulharským ministrem.

Druhou skupinu migrantů tvořili podnikatelé. Bratři Proškové založili tehdy nejznámější bulharský pivovar, další Češi se podíleli na vybudování cukrovarnictví a dalších průmyslových odvětví – v Gorné Orjachovici, Kamenu, ale i jinde. Do těchto podniků zároveň přicestovalo za prací mnoho českých dělníků (v G. Orjachovici se vytvořila celá kolonie českých dělníků), kteří tak tvořili třetí migrační vlnu do bulharských zemí. Čtvrtou vlnu představují řemeslníci – krejčí, nábytkáři, modeláři, loutnaři, houslaři, ladiči a třeba i celá řada známých i méně známých fotografů.

Pro mnoho Čechů tak byl obnovený bulharský stát možností seberealizace, pro kterou z různých důvodů ve vlasti nebyly podmínky.

Dnes žije roztroušeně na různých místech Bulharska trvale kolem 500 Čechů. Donedávna existovala kompaktní česká diaspora v severozápadní oblasti země, především v obci Vojvodovo. První čeští obyvatelé Vojvodova ovšem nepřišli z Čech, ale z rumunského Banátu. Jednalo se o evangelíky především ze Svaté Heleny, kteří odmítali ustoupit od přísných etických norem svých otců, které zakazovaly například světskou zábavu či pití alkoholu. Využili zákona o osidlování neobydlené půdy v sousedním Bulharsku a v roce 1900 založili v severozápadním Bulharsku obec *Vojvodovo*.

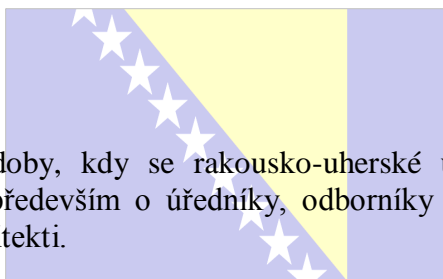
Dnes ve Vojvodovu mluví česky jen pár lidí, z nichž někteří navíc nejsou Češi, ale Bulhaři – češtinu si pamatují ze školních let, kdy společně navštěvovali s Čechy českou školu.

Téměř všichni Češi odešli z Vojvodova v 50. letech – v rámci reemigrace se vraceli zpět do Čech. Z těch, kteří zůstali, je dnes už většina po smrti. České písničky tak ve Vojvodovu dnes uslyšíte asi jen od paní Rajničky nebo dvaaosmdesátileté tety Anky, případně od pana Kopřivy. To jsou vlastně jediní Češi, kteří ve Vojvodovu zůstali.

Ani bulharské obyvatelstvo Vojvodova nepovažuje tuto vesnici za tak zajímavou, aby v ní zůstalo. Všichni lidé v této vesnici mají svoje vlastní hospodářství, kde pěstují všechno možné – od obrovských rajčat až po vinnou révu, která se vine po různých pergolách či altánkách. To samé se zvířaty – všude se najdou krocani, ovce, kozy, nebo nějaký oslík. Jak říká teta Anka: „Co si nevypěstujeme, to nemáme.“ Celkově však celá vesnice upadá, protože v okolí je nedostatek práce a mladí lidé odcházejí do větších měst, převážně do Sofie. Pracovní příležitosti v okolí jsou snad jen v Kozloduji, kde je atomová elektrárna. Ve vesnici tedy převažují staří lidé, kteří bydlí sami. Po jejich smrti domy a pozemky chátrají, protože o ně nemá nikdo zájem.

Takový osud potkal vesnici, kam se dřív lidé hromadně stěhovali za úrodnou půdou. Doba sedláků je pryč a důležitější než úrodné pole je nyní práce ve městě.

Bosna a Hercegovina

První příchody českých emigrantů datujeme do doby, kdy se rakousko-uherské území rozrůstalo východním směrem (1878). Jednalo se především o úředníky, odborníky z řad strojařů, řemeslníků, ale přicházeli také umělci a architekti.

Většina zdejších Čechů ovšem nepřišla přímo z Čech, ale z Volyně, kam se v 70. letech 19. století vystěhovala z důvodů hospodářských. Nucený přestup na pravoslaví, jehož prostřednictvím chtěla carská vláda v 80. letech porušit všechny národnosti a národnostní menšiny žijící v Rusku, vyvolal u volyňských Čechů odpor. Jedním z projevů nesouhlasu bylo rozhodnutí vystěhovat se, najít vhodnější kraj k osídlení, kde by byla zaručena náboženská svoboda. A tak někteří z Čechů katolického vyznání, kteří odmítli přestoupit na pravoslaví, prodali na Volyni hospodářství a pozemky, podali si žádost rakouským úřadům o přiděl půdy v Bosně, kde hledali kolonisty a vydali se na cestu.

V Sarajevu jsou dnes dva české krajanské spolky – Sněžka a Česká Beseda Sarajevo. Členů mají poměrně dost na to, aby se něco dělo (a také se děje – oslavy českých svátků, občasná divadla, ediční činnost spojená s vydáváním krajanských občasníků, výstavy, koncerty, slavnostní večere), ale česky zde mluví už málokdo. Přes poměrně velké množství kulturních akcí a nemalé úsilí českého konzulátu, který se snaží zbytky Čechů probudit ke spolkovému životu, není situace zrovna nejlepší. Řada lidí během války, ale i po ní emigrovala – především z důvodu nízkého pracovního uplatnění, a nynější krajanská generace nezadržitelně stárne (věkový průměr nad 60 let). Čeká se tedy vlastně na zánik české generace, po které již žádná jiná zřejmě nepříjde. Mladých příliš mnoho není, a jestliže nějací jsou, jedná se převážně o české ženy, které se do Bosny provdaly, ale příliš se neorganizují. Čechů si ovšem dodnes například v Sarajevu poměrně dost cení a stále platí, že především u bosenské inteligence mají jakési „výsadní“ postavení spojené s úctou a obdivem.

Kromě Sarajeva najdeme bosenské Čechy v Banja Luce, Prijedoru, Nové Vsi, Prnjavoru a Mačině Brdu. V této tiché vesnici (2,5 km od Prnjavoru, kterému se až do občanské války pro velký počet národnostních menšin přezdívalo „Evropa v Evropě“) dnes žije něco přes 50 obyvatel českého původu. Češi sem přišli kolem roku 1898 na popud rakousko-uherské vlády, která zde přislíbila pozemky. Další pochází z ukrajinské Volyně, odkud odešli buď z majetkových důvodů, nebo proto, že odmítli přejít na pravoslavnou víru. V místech, kde dříve kromě hlubokých lesů nebylo nic, vyrostlo během jednoho roku díky tvrdé práci českých emigrantů několik chalup. Tak jako dnes žila většina lidí v závislosti na půdě a chovu dobytka. Spolek Česká Beseda Mačino Brdo byl založen ihned po příchodu prvních Čechů a část jeho historického odkazu přetrvala dodnes, především prostřednictvím slavení českých svátků a dalších tradic (svátek sv. Františka, masopustní týden...).

Jistý čas zde byla snaha ze strany předsedy Emila Bočka vydávat ročenku, pro nízký zájem ostatních krajanů toho však po dvou letech zanechal. Do roku 2003 fungovaly kurzy češtiny v Prnjavoru, ale pro stále klesající zájem byly přerušeny, podobně zanikla i místní kapela. Problémem se tak stejně jako v Sarajevu jeví stárnutí současné generace. Ta však má šanci, že ji mladá krev nahradí – mladí zde na rozdíl od Sarajeva jsou. Přesto, jak říká pan Boček, konkrétní krajanská činnost (vydávání tiskovin, jazykové kurzy, kulturní akce) je neatraktivní jak pro jeho vrstevníky, tak i pro mladší generaci. S možností odchodu do města přestává být vesnický život zajímavým a mladou populaci zde nic nadržuje. Staří, jak sám dodává „*se rádi sejdou nad sklenkou, zazpívají si, ale dál to nejde a sám pro sebe to dělat nebudou.*“

Polsko

V části dnešního Polska, v Kladsku, žili Češi již od 11. století. Teprve na začátku 18. století přestává být Kladsko součástí Čech definitivně, i když určité vazby přetrvaly až do století dvacátého – Kladsko (přestože bylo součástí Polska) bylo až do roku 1972 součástí Pražské arcidiecéze. Tzv. Český koutek v Kladsku byl dlouhou dobu místem se specifickou českou kulturou, včetně kynutých knedlíků a buchet. Spisovatel a folklorista Josef Štefan Kubín se zde na začátku 20. století snažil zachytit místní nářečí, písně, zvyky i další starobylé tradice. Dnes už však Český koutek zůstal český jen podle názvu.

Někteří Češi se do Polska ovšem dostali mnohem později než v 11. století za velice pohnutých okolností. Historie českého vystěhovalectví do Polska totiž sahá až do doby po Bílé hoře, kdy muselo opustit Čechy velké množství exulantů – asi nejznámější je osud J. A. Komenského a jeho pobyt v Lešně. Potomci náboženských exulantů zakládali později samostatné české osady, z nichž další Češi později odcházeli do jiných zemí – například do carského Ruska, kde zakládali osady a českobratrské sbory především na území dnešní Ukrajiny na Volyni. Některé z nich se udržely až dodnes.

Dobré vztahy s Polskem začaly dostávat trhliny zejména ve 20. století již po vyhlášení Československé republiky v roce 1918. Ostrý spor o vytýčení československo-polských hranic pokračoval po druhé světové válce a kromě Kladska šlo ještě o oblast Těšínska.

Před druhou světovou válkou v Polsku ještě žilo kolem 6 000 Čechů, z nichž se po válce do Československa vrátilo asi 3 500 osob. Podle odhadů českého ministerstva zahraničí žije v současnosti na území Polska asi 700 Čechů, z nichž nejvíce jich bydlí v Zelově (polsky Zelów), měste v Lodžském vojvodství v Polsku s 8 307 obyvatel (2005).

První čeští kolonisté přišli do Zelova v zimě 1. února 1803, ostatní kolonisté dorazili nedlouho po nich a velmi brzo založili i radu nově vznikajícího českobratrského sboru, které slibovali poslušnost nejen ve věcech církevních, ale i světských. V roce 1825 se již podařilo otevřít nový kostel. Mnoho farníků odjelo ve druhé polovině 19. století na Volyn, několik set se jich přestěhovalo ve 20. letech 20. století do Československa. Po druhé světové válce docházelo i v Zelově k takovým nespravedlnostem, které známe u nás z divokých odsunů Sudetských Němců. V Polsku se obětí této nevráživosti kromě Němců stali i Češi, kteří své domovy nedobrovolně opouštěli a stěhovali se do Československa (a obsazovali domy v pohraničí po odsunutých Němcích).

V Zelově působí evangelický reformovaný sbor, který je dnes součástí Reformované církve v Polsku a úzce spolupracuje s Českobratrskou církví evangelickou. Sbor vedou česky hovořící manželé Jelínkovi, oba potomci českých exulantů. Bohoslužby probíhají v původním evangelickém kostele, ale jsou už většinou v polštině. Naši krajané jsou vnímáni nejen jako Češi, ale hlavně evangelíci – obklopeni polskými katolíky. Ovšem i v evangelickém sboru už nyní najdeme Poláky. Buďto se tam dostali sňatkem s nějakým Čechem, nebo se stali členy sboru z vlastní vůle. Ukazuje se však, že smícháním nacionálního i náboženského vnímání vzniká ještě křehčí a složitější vztah nežli pouze u národnostního hlediska.

Lidé se tu chtějí věnovat krajanským aktivitám, založit popřípadě spolek a nezapomenout na své české předky, ale přednější je pro ně jejich víra. Pokud by spolek existoval mimo sbor (kde jsou Češi i Poláci), bylo by to opět složitější, protože všichni Češi jsou zároveň členy sboru. Každopádně však zelovští Češi z nejbližší budoucnosti obavu mít nemusí.

Rumunsko

Čeští kolonisté se objevili na území dnešního Rumunska ve 20. letech 19. století, kdy připlula na vorech po Dunaji do Banátu různorodá skupina obyvatel Čech za účelem ochrany hranice jižní výspy Rakousko-Uherska. Sice získali příslib řady výhod, často však *skutek utek'*. Noví osadníci založili v letech 1827–28 několik osad, ale život v drsných podmínkách banátské vysočiny nebyl jednoduchý. Ve dvacátém století zaznamenáváme tři velké reemigrační vlny rumunských Čechů – první je možné datovat po roce 1918 a vzniku Československa, druhá po druhé světové válce a třetí v 90. letech 20. století, která pokračuje dodnes.

Mateřský jazyk zde samozřejmě procházel jiným vývojem než u nás, a tak zní dnešní banátská archaická čeština velmi roztomile – obsahuje celou řadu germanismů i staročeských slov. Dochovaly se zde i lidové tradice a zvyky (písňe, kroje), svátky (Vánoce, masopust, Velikonoce, pout', posvícení), svatby se konají ve staročeském stylu. Architektura vesnic vypadá při pohledu zvenčí typicky staročesky, interiéry jsou už vybaveny spíš v rumunském vesnickém stylu. Rovněž oblékání a strava jsou více ovlivněny rumunským okolím.

Z původních deseti kolonií se dodnes zachovala šestice vesnic, které emigračním (resp. reemigračním) vlnám odolaly nejvíce: **Svatá Helena**, nejstarší a „nejčeštější“ vesnice Banátu, zároveň nejlépe dostupná, pokud jde o vzdálenost od důležitých rumunských komunikací (pouze pět kilometrů po nyní dokončované nové silnici). Spolu s největším **Gerníkem** patří mezi vesničky, kde najdete nejvíce turistů a díky tomu působí (oproti ostatním vesnicím) poměrně živým dojmem. V Gerníku mají i fungující firmu, vlastní pekárnu nebo velkou hospodu, kde noční život díky velkému množství turistů nejvíce připomene dnešní české vesnice u nás doma. Naopak **Rovensko** je sice krásná vesnička posazená v kopcích, ale z mladých lidí tady nezůstal téměř nikdo. Na Rovensku je vidět, jak to asi bude vypadat, až se podobně vylidní i zbylé české vesnice a zůstanou pouze staříci, za kterými občas přijedou vnoučata. Je zde už málo lidí (místní si myslí, že jich je tam asi 70). Jedna z krajanských vesnic, **Cozla**, již zcela zanikla. V této vesnici se nacházely dolů, kam se sjížděli lidé z okolních vesnic. Po zavření dolů (před dvěma lety) v oblasti už nikdo nebydlí a v okolních vesnicích je kvůli zavření dolů neuvěřitelný nedostatek práce. Mladí, pokud mohou, odjíždějí za prací do Temešváru nebo Oršavy, případně se stěhují do ČR. Ve vesnicích zůstávají hlavně staří, kteří žijí z důchodu nebo z políček, v **Berzasce** ještě z rybolovu. V **Liubcové** velice stojí o obnovu spolku (Demokratický svaz Čechů a Slováků), ale původní budova je v naprosto dezolátním stavu. Často zde slyší sliby o penězích, ve skutečnosti se ovšem stále nic neděje. **Eibental** je krásná vesnice s velkým množstvím výhledů do kraje a velice milými obyvateli, kteří žijí v naprosté symbióze se svými rumunskými sousedy, kterých je v této vesnici nejvíc. V nejbližší město **Oršavě** žije 20 000 obyvatel, z nichž je asi 200 Čechů. Zde se už ve školách čeština neučí a mladá generace umí česky ještě méně. Přesto se ale stále někteří snaží o to, aby děti nezapomněly na české tradice, zvyky a jazyk. Češi se zde scházejí v katolickém kostele, který sdílají spolu s Maďary, Němci a katolickými Rumuny. I zde se krajané potýkají s nedostatkem zaměstnání, protože továrny ve městě jsou skoro všechny zavřené. V **Bígru** mají sbírku tisíců pastelek, které jim už pět let posílá společnost Člověk v tísni. Před pěti lety se totiž objevilo na internetu, že mají akutní nedostatek pastelek. Místní teď nevědí, co s nimi.

Lidé jsou ve všech vesnicích přátelští a většinou rozhovor začnou sami, hlavně ti starší. Někteří krajané ovšem špatně nesou, že se na ně jezdí čeští turisté dívat jako na exponát v ZOO. Ve více navštěvovaných vesnicích se už ani k fotografování nestaví tak nadšeně. Případnou návštěvu Banátu neodkládejte – velký zájem turistů v některých vesnicích život místních docela mění.

Moldávie

V Moldávii žijí čeští krajané především v obci Holuboje (též Huluboaia či Goluboje). Ta se dříve nazývala Novohrad a leží asi 25 km od okresního města Cahul. Další Čechy můžeme najít také přímo v Cahulu nebo v hlavním městě Kišinev.

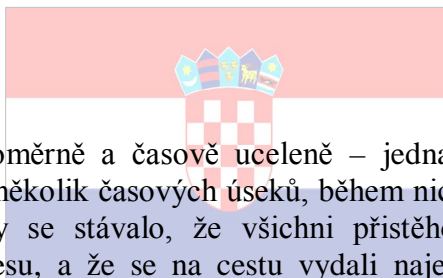
Holuboje založilo v 80. letech 19. století 153 Čechů, kteří sem přišli z Čechohradu na jižní Ukrajině. Tam tito Češi přišli z různých koutů Čech, např. z České Třebové nebo Žamberka. Protože na Ukrajině byl nedostatek půdy k osazení, přemístili se migranti v čele s rolníkem Josefem Koštou a učitelem Horákem do Besarábie a založili zde osadu Novohrad. V roce 1912 byla vesnice přejmenována na Holuboje, což znamená holubice nebo také modrý. Na vesnici v průběhu historie působily různé vlivy, protože Moldávie byla nejprve po 1. světové válce připojena k Rumunsku a během 2. světové války roku 1941 k Sovětskému svazu.

Pro české migranty byl začátek budování vesnice těžký. Od statkáře Romaněnka měli slíbenou úrodnou půdu, ale přišlo zklamání – místo polí dostali les, který museli nejprve vymýtit. Navíc Romaněnko zemřel dříve, než na sebe noví vlastníci půdy pozemky stačili přepsat. Proto pak měli velké problémy s Romaněnkovým synem, který jim právo na jejich nový majetek upíral. Nakonec ale dosáhli svého a vesnice se začala pomalu vzmáhat. Roku 1901 začali Češi v Holuboji dokonce stavět vlastní školu. Až do první světové války se v ní ale učilo jen rusky. Je zajímavé, že během války tu byli internováni čeští zajatci, kteří tu hned založili ochotnické divadlo a sehráli několik představení v češtině. Od roku 1918, kdy patřila Moldávie Rumunsku, se ve škole učilo rusky a rumunsky, později jen rumunsky. Až v roce 1934 tu úřady z Bukurešti povolily otevřít českou školu. Od roku 1941 patřila Moldávie k Sovětskému svazu; v této době se vesnice rychle rozvíjela. Dnes, kdy se celá Moldávie snaží fungovat jako samostatný stát, je na tom Holuboje stejně jako ostatní vesnice špatně. Je zde velká nezaměstnanost a velké množství obyvatel (i s českým původem) se stěhuje za prací do větších měst nebo do zahraničí.

Centrem českých krajanů v Moldávii je vesnice Holuboje. Kromě Moldavanů a Čechů zde žijí komunity Ukrajinců, Bulharů, Rusů a Gagauzů. Čeští krajané a jejich potomci jsou na svůj původ velmi hrdí a vřele vítají každého „živého Čecha“, který překročí jejich práh (a pak se tím také patřičně chlubí). Češi v Holuboji často pořádali různé kulturní akce (od divadelních představení, výstupů orchestru až po tradiční oslavy svátků), na které se sjížděli všichni z okolí. V březnu roku 2004 byl registrován český spolek „Novograd“ v jehož čele stojí pan Ivan Lauda. Spolek má přes 120 členů, mezi kterými však nejsou jen Češi. Cílem spolku Novograd je udržení a obnovení české kultury, tradic a jazyka. Přes rok na zdejší škole funguje „Kroužek českého jazyka Novohrádek“ a o prázdninách do Holuboje již několikátým rokem dojíždí čeští studenti, kteří mají pod taktovkou letní kurzy (což je skvělá příležitost pro děti, které tráví prázdniny u babiček na vesnici, aby se v češtině procvičily).

Místní lidé žijí hlavně jejich vlastní hospodářství (chov domácích zvířat, pěstování kukuřice a vína, rajčat...). Do vesnice vás za 7 lei (cca 10 Kč) doveze staříčkový autobus z Cahulu – Holuboje nemůžete minout, je to totiž konečná. Rozdíl mezi úrovní města a vesnice (stejně jako v celé Moldávii), je obrovský. Zatímco v Cahulu najdete internetové kavárny, multikino a drahé hotely, v Holuboji má přívod vody do domu asi jen dvacet domácností. Na cestě k Holuboji se vám naskytne typický pohled – rovná suchá krajina, zničené silnice, betonové budovy a památníky v komunistickém stylu. Okolí Holuboje má ale své kouzlo – rozlehlé vinice a roztomilé chaloupky s nádhernými vyřezávanými štíty, vozy tažené koněm nebo oslem, houfy hus podél silnice nebo volně se pasoucí koně a kozy na rozlehlých pastvinách.

Chorvatsko

Stěhování Čechů do Chorvatska neprobíhalo rovnoměrně a časově uceleně – jednalo se o období dlouhé téměř sto padesát let. Výrazných je několik časových úseků, během nichž se stěhování zpomalilo či úplně zastavilo. Zřídka se stávalo, že všichni přistěhovanci pocházeli z jedné české obce nebo z jednoho okresu, a že se na cestu vydali najednou. V novém prostředí se pak přistěhovanci stmelovali v jeden celek, v němž se pomalu ztrácely jejich krajové a jazykové odlišnosti.

Mezi prvními přistěhovanci byly nejpočetnější rodiny z národnostně smíšených česko-německých okresů, později se na cestu vydávali sami Češi a s poslední vlnou se do Chorvatska přistěhovali hlavně Moravané. Mezi českými přistěhovanci se v několika případech ocitly také jednotlivé slovenské rodiny, které se ovšem velice rychle počestovaly. Přistěhovanci se většinou usazovali na rozlehlém území podle toho, kde jim úřady nebo panství vykazovala nová sídliště. Později to více záleželo na majetkových poměrech osídlenců, neboť chudší kupovali levnější půdu v odlehlých osadách.

První přistěhovanci byli zcela nemajetní. Češi, kteří se přistěhovali ke konci 19. století, byli už o něco více zámožnější a pozemky si sice kupovali, ovšem nenajdeme mezi nimi velkostatkáře – jen asi zhruba dvacet rodin bylo natolik bohatých, že si mohly koupit více hektarů půdy. Bylo běžné, že si více rodin koupilo větší statek a pak se o pozemky podělili.

Přistěhovanci před rokem 1867, tedy před rakousko-uherským vyrovnáním, získali po přistěhování automaticky nový domovský list, osadníci tak po tom roce zůstali příslušnými do země, odkud se vystěhovali. Z toho později vznikly dvě velké skupiny českých přistěhovalců – jihoslovanští a českoslovenští státní občané. V 19. století se všechny nově vzniklé vesnice dělily podle převažujícího povolání – hraničářské a rolnické.

Již od začátku 20. století projevovali Češi zájem o kulturu a společenský život a zakládali tzv. České besedy – v roce 1907 v Daruvaru a ve 20. letech téměř ve všech okolních obcích, kde česká menšina žije. Krajané se scházeli při besedních oslavách, přehlídkách nebo tradičních dožínkách, při hudbě, tanci nebo divadle. Před druhou světovou válkou působilo Českých besed na území Chorvatska více než 65. Po válce, v souvislosti s reemigrací krajanů zpět do Čech, se jejich počet snížil na 19. V novodobé historii došlo k jejich značnému oživení po tzv. Domovinské válce (1991) – poslední údaje hovoří o práci 26 českých spolků.

Podíváme-li se na současnou krajanskou činnost, musíme konstatovat, že spolky jsou stále velmi aktivní. Téměř v každé besedě působí taneční či pěvecké skupiny nebo divadelní soubory. Zdejší lidé pořádají během roku mnoho akcí s „českým nádechem“. Mezi nejvýznamnější z nich patří dožínky. Besedy zároveň hojně spolupracují se svými českými protějšky. Zajímavé je složení členů besed. Ačkoliv jde o besedy české, vstoupit do nich mohou i lidé jiné národnosti. Není tedy výjimkou, že místní Chorvaté ovládají češtinu a znají český folklór. Besedy totiž představují mnohdy jedinou příležitost kulturního vyžití. Přes všechny tyto úspěchy se počet Čechů v besedách bohužel snižuje. Jedná se zpravidla o malé vesnice, kde je hlavním způsobem obživy zemědělství. Mladí, kteří odcházejí studovat do měst, poznají „lepší“ život a už se zpět nevracejí. I ti krajané, kteří se narodili v Chorvatsku a do České republiky se nikdy nepodívali, mluvili velice dobře česky. Za zmínku stojí především Česká beseda v Daruvaru, která spolupracuje jak s chorvatskou, tak i s českou vládou. Zde je skutečně vidět snaha o udržení českého podvědomí především mladších lidí.

Ukrajina

První čeští osadníci přišli na území dnešní Ukrajiny na začátku 17. století, druhý silnější příliv Čechů proběhl po zrušení nevolnictví v Rusku, kdy se Čechům nabídla možnost získat půdu pro hospodaření. Někteří Češi odešli na Ukrajinu v roce 1862 z polského Zelova. Jedni šli přes Brody, Halič a Volyň, a usazovali se na jihu Ukrajiny – asi čtyři osady založili právě zelovští osadníci. Druzí šli přes Krym, kde také zakládali české obce – v roce 1899 založili Alexandrovku, Čubovku a v roce 1905 Bohemku, která existuje dodnes.

Osud Čechů na Ukrajině nebyl vždy jednoduchý. Obdobně jako Ukrajinci a příslušníci dalších národnostních menšin, byli i Češi postiženi stalinskými represemi ve 30. letech 20. století. Do té doby se v lokalitách, kde žili Češi, vyučovala čeština. Podle Etnologického ústavu AV ČR bylo v roce 1925 na Ukrajině 19 českých škol a 2 české školy na Krymu. Počátkem třicátých let však došlo na Ukrajině k politickým procesům s českými učiteli a řada z nich byla odsouzena k smrti či k nucenému pobytu na východní Sibíři. Od roku 1937 byly školy s menšinovým vyučovacím jazykem zakázány. Ani po druhé světové válce Sovětský svaz rozvoji krajanského života příliš nepřál. Až po vzniku samostatné Ukrajiny se začaly obnovovat krajanské spolky, jež si kladly za cíl obnovit jazyk a kulturní tradice předků. Snaha udržet historickou vazbu s vlastní svých předků se odráží v nejrůznějších aktivitách 20 českých spolků zastřešovaných Českou národní radou Ukrajiny, založenou 30. května 1995.

České vesnice zůstaly na Ukrajině především v Žitomirské oblasti – Malá Zubovština (založena 1871) a Malinivka, v Oděské oblasti – Veselynivka, Malá Olexandrivka a Novo-Samarka, ve Vinické oblasti – Mykolajevka, v Záporožské oblasti – Novhorodivka (původní název Čechohrad, založen 1869), v Mykolajevské oblasti – Bohemka a na Krymu Alexandrovka (založena 1864) a Lobanovo (původní název Bohemka, založena 1861). V těchto vesnicích žije cca 3 000 Čechů, kteří si v běžném životě zachovali český jazyk, obyčeje a náboženské obřady. Cílem jejich národně-kulturního obrození je zachování českého jazyka, obnovení českých škol, vydávání českých novin, příprava učitelů a obrození náboženství.

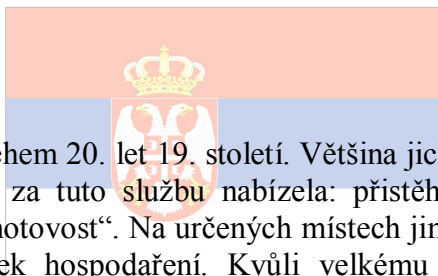
Udává se, že počet českých krajanů na Ukrajině dosahuje čísla 10 000, ale za svůj rodný jazyk považuje češtinu pouze třetina z nich.

Naštěstí to tak není všude. Například v Dubně byl v roce 1991 založen Dubenský český spolek Stromovka. Cíl tohoto spolku spočívá v rozvíjení přátelství mezi národy Ukrajiny a České republiky, a to především v občanské aktivitě, povaze, úctě k etnickým spolkům, míru, zachování a rozvoje folklóru, tradic, svátků, obřadů. Protože je zde velký zájem o vyučování českého jazyka, platí Městský úřad v Dubně na dvě hodiny týdně učitelku na kurzy češtiny. Kurzů se účastní jak malé děti, tak i starší lidé. Pořádají se zde i soutěže znalosti českého jazyka.

Spolek každoročně pořádá festival, kde vystupuje sbor dospělých a dětský sbor. Jsou zde ukázky českých písní, básní, divadelních představení a tanců v tradičních krojích. Jezdí také na jiné krajanské festivaly, např. do Kyjeva nebo do Prahy.

Ale bohužel ne všude to vypadá jako v Dubně. Ve městech se lidem žije lépe než na vesnicích, kde je práce málo a jejich příjmy na živobytí jsou tak nízké, že by lidé bez vlastního hospodářství těžko vyžili.

Srbsko

Češi začali osidlovat horské kraje srbského Banátu během 20. let 19. století. Většina jich byla zlákána výhodami hraničářské služby, které Vídeň za tuto službu nabízela: přistěhovalci nemuseli robotovat výměnou za svou „vojenskou pohotovost“. Na určených místech jim byly postaveny domky a dostávali vybavení pro začátek hospodaření. Kvůli velkému počtu zájemců však nebyly sliby kvalitních obydlí často dodrženy, proto se někteří vraceli do původní vlasti. V roce 1830 žilo v osadách 3880 Čechů a Němců z Českého království.

Nevalná životní situace v hornaté oblasti vyústila v požadavky na stěhování do nižších poloh. Do vesnic v okolí centra městečka Bela Crkva (dnešní Srbsko) však nakonec zamířily pouze jednotlivé rodiny – nejvíce do **Kruščice**, která se stala oblíbenou také díky tomu, že kromě rolnické práce se zde naskýkala možnost výdělků při dopravě uhlí koňskými povozy. V roce 1869 je z celkových 1807 obyvatel Kruščice 200 Čechů. V nejhroší situaci se ocitli Češi v obci Schoental (v dnešním Rumunsku). Po 10 letech získali svolení k přesídlení do pusté oblasti zvané Ablian (v dnešní srbské části Banátu). Zde všech 120 osadníků vybudovalo na zelené louce novou vesnici s počestěným názvem Fabián. Její vznik se datuje na 12. duben 1837 a od roku 1946 obec nese název **Češko Selo**. Zájem českých migrantů vyvolalo i město **Bela Crkva**. Zde se Češi objevovali již v 18. století, vždy se však jednalo o lidi vzdělané a zámožné, protože za získání domovského práva se musel zaplatit značný poplatek. Větší příliv Čechů začal až s výstavbou železniční trati Oravica – Baziáš. V roce 1910 žilo v Bele Crkvi 430 Čechů. Mimo rámec vlastní vojenské hranice se od roku 1838 usazují Češi i v obci **Veliko Središće**. Poslední velký přesun obyvatelstva do srbského Banátu se udál roku 1920, kdy do obce **Gaj** přichází 20 českých rodin z rumunské obce Gerník. Do **Bělehradu** přišla první vlna Čechů okolo roku 1850. Jednalo se hlavně o odborníky (učitelé, lékaři, právníci), kteří přicházeli s vidinou lepších životních podmínek – Srbsko bylo v té době jedinou svobodnou zemí na východ od nás.

Dnes žije v Srbsku odhadem 1 500–2 000 Čechů, a to hlavně v obcích Bela Crkva, Kruščica, Češko Selo, Veliko Središće, Gáj a Bělehrad. Kromě Gáje fungují v těchto obcích tzv. České besedy, které se mají starat o společenský a kulturní život krajanů a pomáhat udržet české zvyky. Existuje zde i Matice česká, která je zastřešující organizací všech Českých besed.

Existenční situace banátských Čechů je, stejně jako situace jejich srbských spoluobčanů, spíše průměrná. Problémem je zde ohromný nedostatek pracovních příležitostí, ale bídě zabraňuje úrodné klima – jsou zde vhodné podmínky pro pěstování ovoce, zeleniny i obilí a pro chov dobytka. Pro Čechy je také typické včelařství. Všichni Češi (tedy kromě těch bělehradských) si i přes srbské pravoslavné prostředí udrželi katolickou víru, ale český farář zde nepůsobí.

Poslední česká škola byla v Srbsku zrušena okolo roku 1970. Od roku 2000 sem byli z Čech vysíláni čeští učitelé, kteří zde vedli kurzy pro děti i dospělé, dnes pouze nepravidelně dojíždí učitel z rumunského Banátu. Čeština se tak nezadržitelně mísí se srbštinou, nejmladší generace česky nehovoří už téměř vůbec. Starší generace češtinu většinou ovládá téměř bez problémů, ke spontánní komunikaci ji však před srbštinou upřednostňuje už skutečně málokdo. I na schůzích českých spolků uslyšíte téměř výhradně srbštinu. Pouze ve vesničce Češko Selo, jediném čistě českém sídle, se čeština uchovává a používá v relativně čisté formě. Protože dnes zde žije jen něco málo přes třicet obyvatel, kterých i nadále ubývá, spěje zřejmě vesnice ke svému zániku. Bohužel to tedy vypadá, že za pár desítek let v Srbsku stopy češtví najdete už jen v kronikách...